

בן-גוריון, דוד (1886-1973)

(David Ben-Gurion). מנהיג ציוני בולט וראש-הממשלה הראשון של ישראל. ב"ג נולד בפלונסק שבפולין, היה ציוני מנעוריו וב-1906 עלה לארץ-ישראל. הוא היה ממייסדי פועלי-ציון בארץ ואחר-כך ממייסדי אחדות-העבודה ומפא"י וממנהיגיהן. במלחמת-העולם הראשונה התנדב לגדודים העבריים. ב"ג היה ממייסדי הסתדרות העובדים הכללית וב-1921-1935 היה מזכיר ההסתדרות. ב-1935-1948 היה יושב-ראש ההנהלה הציונית והסוכנות היהודית, ומראשי המנהיגים של היישוב בארץ ושל התנועה הציונית. ב"ג מלא תפקיד מרכזי במאבק על הקמת מדינה יהודית, ב-1948 נבחר לראש 'מינהלת העם' ובה' באייר תש"ח הכריז על הקמת מדינת ישראל. במלחמת השחרור ניצח על המערכה המדינית, הנהיג את המערכה הצבאית, והקים את צה"ל כצבא אחיד ויחיד הסר למרות הממשלה האזרחית. ב-1948-1954 וב-1956-1963 היה ב"ג ראש-הממשלה ושר הביטחון וחלקו רב בעיצוב מערכות פנים וחוץ של ישראל. ב-1955-1956 היה שר הביטחון בלבד, וגם בתפקיד זה היה הסמכות הבולטת בממשלה. אחרי פרישתו הסופית מראשות הממשלה ב-1963 הסתכסך עם יורשיו וב-1965 פרש ממפלגתו והקים את 'רפ"י' (רשימת פועלי ישראל), וב-1969 עמד בראש 'הרשימה הממלכתית'. ב-1970 פרש גם מן הכנסת. ב"ג ניהל יומן מפורט, והרבה לעסוק בכתיבת היסטוריה וברישום זכרונותיו.

יחסו של ב"ג ליהודי אירופה בתקופת השואה ופעולתו להצלתם שנויים במחלוקת. טענה שכיחה היא, שב"ג ניתק עצמו במודע מאירועי השואה והתרכז כמעט כליל בתפקידי היישוב, בבניין הארץ ובהקמת המדינה. החוקרים אף הם חלוקים בדעותיהם: מיעוטם גורס שב"ג אכן התרחק מבעיות יהודי אירופה בתקופת השואה; אחרים, שהתמחו במפעל חייו של ב"ג, סבורים שכבר מראשית שנות ה-30 העסיקו את ב"ג תמיד, בכוח ובפועל, הסכנות שארבו ליהודי אירופה. רוב העוסקים בתולדות היישוב בכללן נוטים למסקנה שקולה, המסתייגת מגישה חד-צדדית.

פני הדברים היו מורכבים ביותר: הידרדרות מצבם של יהודי מרכז אירופה ומזרחה בשנות ה-30, שהגיעה לשיאה בליל הבדלח' – מזה, והמשבר ביחסים שבין התנועה הציונית לשלטונות הבריטיים, שהגיע לשיאו ב'ספר הלבן' של מאי 1939 – מזה, הביאו את ב"ג לכלל מסקנה, כי הציונות זקוקה לפריצת דרך מדינית חדשה. כמעט כול השנתיים הראשונות למלחמה שהה ב"ג בארצות-הברית כדי לגייס שם את תמיכת יהדות ארצות-הברית לתוכנית מרחיקת לכת. התכנית אושרה במאי 1942 בוועידת בילטמור (ראה תכנית בילטמור). לפי התכנית ארץ ישראל תיפתח לעלייה גדולה של יהודים ואחרי המלחמה תהפוך לקהילייה יהודית עצמאית. בכך תהיה הארץ פתרון למצבו של העם היהודי גם אם לא תוכל לקלוט את כולו, ועליית ההמונים מן הגולה תהיה בסיס לפתרון מדיני וכלכלי של הארץ. מציאת מוצא

מדיני היתה, לדעתו של ב"ג, תפקיד המוטל על הציונות, בעוד שהארגונים היהודיים בעולם החופשי, בעלי הכסף והקרובים למרכזי העשייה המדינית – ולא היישוב הקטן שנסמך עד אז על שולחן הגולה – הם שצריכים היו להושיט ליהודי אירופה, ובייחוד ליהודי פולין, עזרה חומרית מיידיית. בשנים 1940-1941 עוד לא עמד על סדר היום מסע ההשמדה הפיסית השיטתית, ומצבם של יהודי פולין נצטייר כחמור ביותר, אך לא כהקדמה לחורבן גמור.

מאז מאי 1942 החלה העיתונות בארץ ובעולם החופשי לדווח על תחילתו של הרג המונים; ובאוקטובר, כאשר שב ב"ג לארץ, והוועד-הפועל הציוני אישר ב-10 בנובמבר את תוכנית בילטמור, כבר נודע בארץ על תוכנית כוללת של הגרמנים להשמדה שיטתית של היהודים. כך הלכו ונהרגו המיליונים שלמענם נועדה תוכנית בילטמור, אך ב"ג דבק בקו של תכנית בילטמור בהנחה ש'אסון הוא כוח' שידרבן את העם ואת הציונות.

מסוף 1942 נטל ב"ג חלק בהתארגנות מוסדות היישוב להצלה: מנע הקמת ועד הצלה רחב ובעל סמכויות של הסוכנות, משום שהשאיר את הפעולה המדינית בידי מחלקות הסוכנות בפיקוחו, ואת הפעולה החשאית בידי נאמניו, שאול מאירוב (אביגור), אליהו גולומב, צבי יחיאלי ואחרים. ב"ג הסתייג בעקיבות מהפגנות המונים שהיו אמורות לעורר את דעת הקהל בעולם החופשי ואת ממשלות בעלות-הברית לסיוע להצלה, שכן לא האמין בתוצאותיהן בעיצומה של מלחמת-העולם. הוא התנגד להפריש להצלה מכספי הקרנות הלאומיות, אך תמך באיסוף כספים ישיר להצלה, והשתתף לשם כך במפעלי התרמה שנערכו ביישוב.

הפעולות הללו שם ב"ג נבעו כנראה מהערכה שאפילו ישקיע היישוב את מיטב אנשיו ומשאביו בהצלה, לא יוכל להציל יהודים רבים בשל הנחרצות שבה המשיכו הגרמנים להפעיל את מכונת ההשמדה. ועוד, משום שבעלות-הברית, ובריטניה בראשן, מעכבות את תוכניות ההצלה בזו אחר זו: חליפין של יהודים תמורת גרמנים, הענקת תעודות חסות שונות, הקמת מחנות זמניים ומחנות מעבר, הגירה והפסקת ההשמדה תמורת תשלומים (פרשת טרנסניסטריה ותכנית אירופה), שיגור צנחנים ארץ-ישראלים. מסקנה זו של ב"ג התחזקה בהדרגה לאחר ועידת ברמודה באפריל 1943 וכן עקב אירועי 1944, כגן סירוב בעלות-הברית להפציץ את אושוויץ (ראה אושוויץ, הפצצת-), והכשלת המשא-ומתן על הוצאת יהודי הונגריה – 'סחורה תמורת דם' – שהציעו אדולף איכמן ועוזריו; ומעל לכול כתוצאה מטיפוליה של בריטניה בתוכנית שב"ג תלה בה תקוות רבות – הוצאת כ-30,000 ילדים משטחי הכיבוש. כול הדברים הללו גרמו שב"ג התרכז בתוכניות הצלה עצמאיות ויותר מציאותיות.

השיקולים ההם וישומם יצרו מתיחות בין ב"ג ובין חלק ניכר מן הציבור בארץ ואף חלק מהנהגתו, לא רק מן האופוזיציה מימין אלא גם מקרב חברי מפא"י. המתיחות ניזונה גם מכך שב"ג לא גילה בפומבי את התהליך שעבר בהבנת המצב ואת רגשותיו ומסקנותיו, וכלפי חוץ הצטייר, ככול הנראה בטעות, כאילו לא חש בטרגדיה של יהודי אירופה, וכאילו השואה לא הטתה אותו מן הדרך שקבע לעצמו.

